

מילים זרות

מילים זרות הן מילים מקראיות שאין מקורן בלשון העברית אלא בשפה אחרת. יש גם שמות מקומות, אנשים ואלים שמקורם בשפה אחרת, אבל נוהגים לכלול במושג מילים זרות רק מילים שאינן שמות עצם פרטיים. קרובים לשמות הפרטיים הם כינויי שררה זרים, כגון פרעה, סרנים, רב-מג, תרתן, ושאר מילים שמקורן בטבעה של ארץ זרה ובסדרי חייה, כגון יאור, חרטומים, אחשתרנים. כיוצא בזה יש מילים מאותו הסוג בסיפורי הבריאה והמבול, המכילים חומר שמוצאו מעם זר, וביניהן המילה מבול עצמה. מילים אחרות נכנסו בשמות של סחורות המובאות מארץ אחרת. מן המילים הזרות השתרשו ביותר בלשון שמות של מוסדות, חפצים ותהליכים טכניים שנתקבלו מעם אחר ושמותיהם עמם. דרכן של מילים אלו להתערות בכל לשון שהן נכנסות אליה, והן המילים השאולות. סוג זה נוטה גם להסתגל למבנה השפה המקבלת יותר מן האחרים, ונתייחדה לו הסתעפות משלו, כאילו מילותיו היו בעלות שורשים עבריים. בשפות רבות יש גם מילים זרות מלומדות, ששימושן מתחילה היה עשוי להעיד על מגעו ההדוק של הדובר עם תרבות בעלת יוקרה, אך בלשון המקרא אין סימנים למילים כאלה. בלשון העברית של תקופת בית שני יש מילים שנשאלו גם מלשון הדיבור העממית של חלקי האוכלוסייה, היינו מן הארמית.

ואלה סימניה של מילה זרה: (א) צורה פונטית לא רגילה (בייחוד במילים משפות לא-שמיות) או מעתקי הגיים הזרים לעברית אבל טיפוסיים לשפה המשאילה. כמו כן וריאציות (כגון כובע/קובע, ארגמן/ארגון), המעידות שביקשו להשתמש בהגה המקביל להגה זר; (ב) השורש (או המשמעות המיוחדת של השורש) בודד בעברית ומסועף בלשון המשאילה; (ג) מילה שלכאורה באה בירושה גם לעברית וגם לשפה (השמית) שממנה נשאלה, אבל אפשר להוכיח שאל זו האחרונה היא נכנסה משפה שלישית; (ד) מצד הסברה: מדובר בשם של חפץ, ויודעים בחפץ שהובא מארץ אחרת, ואין צורתו של השם העברי נהירה. אחת מדרכי ההוכחה שמילה עברית שאולה מלשון אחרת היא שתהא המשמעות של המילה העברית ממש כמשמעותה של מילת המקור בשפה שממנה נשאלה. אולם אין הפך דבר זה מעכב, כפי שמוכח מטבען של מילים שאולות בשפות מודרניות: (א) יש שמילה שאולה שומרת על משמעות קדומה שכבר נשתנתה בשפה שנשאלה ממנה; (ב) מילים

* פרסום ראשון באנציקלופדיה מקראית, ד, טורים 1070-1080.

שאלות - משמעותן משתנה במשך הזמן, כמו שאר המילים; (ג) יש מילים שנשאלו לכתחילה במשמעות בלתי נכונה.

מילים זרות הן אמצעי בדוק לשחזור פרטים על ההיסטוריה התרבותית והחומרית של עם ועל משאו ומתנו עם עמים אחרים. אך לא כל מילה זרה מעידה על מגע ישיר: יש שמילה עוברת כמה שפות (כגון מילים שומריות בלשון המקרא שבאו דרך האכדית), ויש מילים נודדות (Wanderwörter) המתפשטות בשפות רבות, ופעמים אין לקבוע את מכורתן.

לשונות המזרח הקדום הרבו לשאול זו מזו; על כן יש מילים שקשה לקבוע אם נשאלו מן המצרית או מן האכדית מפני שאין לדעת מי משתייהן שאלה ממי. כמה מילים הנוהגות בעברית ובאכדית או בעברית ובמצרית, מסתבר ששפות אלו שאלו משפה שמית צפונית-מערבית. ויותר מזה מסתבר כן במילים הנמצאות בעברית ובארמית היהודית על סוגיה השונים, אך לא בדיאלקטים ארמיים לא-יהודיים; אין להניח שמילים אלו נשאלו מארמית לעברית, אלא אם כן יש לכך ראיות נוספות.

רבות מן השפות שהעברית שאלה מהן מילים אינן ידועות לנו במידה מספיקה. בין אלה באה בשורה הראשונה הכנענית הארץ-ישראלית. יחסה של זו אל העברית אינו ברור, ויש הסוברים כי העברית כולה אינה אלא מזיגה של כנענית זו עם שפת בני ישראל המקורית, ואם כך, מרובות בעברית המילים הבאות ממקור זה. כן ידוע לנו ממכתבי אל-עמרנה שבתקופה שקדמה להתנחלות היו המצרית והאכדית, ואולי גם החורית, נפוצות בארץ כשפות תרבות. ואכן רבות מן המילים השאלות בעברית מן האכדית באות במכתבים אלה. יש להניח שחלק ניכר מן המילים האכדיות (ושמא אף המצריות) נשאלו דרך הכנענית. גם שאר השפות שדיברו בהן בארץ בשעת ההתנחלות, וכן האדומית והעמונית, אינן ידועות. המואבית ידועה אך מעט, והפלשתית והכרתית נעלמו לגמרי, והרי מסתבר שמכל אלה שאלה העברית מעט או הרבה. יש בלשון המקרא קרוב למאה מילים שצורתן הפונטית מרמזת על זרותן, והן נמצאות רק בעברית או בעברית ובאוגריתית, ועד כה לא נמצא להן כל מקור סביר. ברשימות שלהלן ניתנות רק המילים השאלות לבטח או קרוב לוודאי. לא מנינו כאן את כל המילים שיש דעת יחיד עליהן כי הן שאלות.

1. מילים שאלות משפות שמיות

א. אכדית-שומרית

כמעט ודאי שכל המילים השומריות שבעברית נכנסו אליה דרך האכדית; יוצא מכלל זה רק השם עיר, אם אכן שומרי הוא (URU, eri), אך קרוב יותר שהוא ממוצא שמי (בדרום-ערבית עִר = מבצר). הסימן (שומ') מציין שהמילה האכדית שאלה מן השומרית. במקרים אחדים ניתן השורש של המילה המקורית בסוגריים.

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
1. מונחים טכניים		
א. בניין		
אולם	ellamu	לפני
ארון	urî sîsî (wry)	מחסה הסוסים
בול	bulû (bly)	עצים יבשים
בירה (רבים: בירניות)	birtu (birânâtu)	(רבים)
דור, דור	dûru	חומה
דלת	daltu	
היכל	ekallu	(שומ')
חריץ	ḥarîṣu	
טור, תור	t/ṭurru	סרט, חוט (שומ')
טיט	ṭîṭu	
יסוד	išdu	השווה בעברית אשר
כתל	kutallu	חלק אחורי
לבנה	libittu	
מלבן	malbanu	
מדד	madâdu	
מדה	madattu	
מזוזה	mûzaz bâbi (z?z)	
סגור, סוגר	šigâru	מנעול, כלוב (שומ')
סף	sippu	שתי המזוזות (שומ')
פֶּרֶשֶׁדֶן (?)	parašdinnu	חור; puršudu = 'להימלט'
צורה	uṣurtu	
ציר	ṣerru	(שומ'?)
קנה	qanû	(שומ')
שוק	sûqu	sâqu = 'להיות צר'
תא	tâ'u	חדר
תכנית (kn?) (צורת נקבה של taknû)	taknitu	עשוי בתשומת לב
ב. מלאכה		
אמן	ummânu	(שומ')
גלב	gallâbu	(שומ')
פִּלְפֹּת	kalappatu	
מִלַּח	malâku	(שומ')
סל	sallu	
סלסלה	susullu	

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
פלך (לטווייה)	pelakku	(שומ')?
צב (עגלה)	ṣûbu, ṣumbu	
שלב, מִשְׁלָב	šulbû (lb?)	היקף, סגירה
שרשרת	šaršarratu	
ג. כלים		
כור, כִּירִים	kêru, kûru	(שומ')
כיוור	kiûru	(מילה לא-שמית)
כסא	kussû	(שומ')
מלואה	mullû	
מנקית	naqû	להביא קרבן נסך
בית-נכות	bît nakawâti	
סף (ספל)	s/šappu	
ד. חקלאות וציד		
אָכר	ikkaru	(שומ')
חמאה	ḥemêtu (ḥw?)	
מכמר(ת)	nakmaru	
פלג	palgu	
שֶׁלַח (נחמיה ג, טו)	šeleḥtu	
2. מידות		
גִּרָה	girû	
כר	kurru	
לִתְדָה	litiktu	
מָנָה	manû	(שומ')
סאה	sûtu	(שומ')
3. סחורות		
אֶלְגִּבִּישׁ	algamišu	
חלמיש	elmêšu, ellemêšu	ויש סוברים ש-elmêšu הוא חשמל
כְּמוֹן	kamûnu	(שומ')
כָּתֶם	kutimmu	צורף (שומ')
מזג	muzêqu	mazâqu = 'לשתות'
מִסְכָּן	mûšukkânu	עץ תות?
(זהב) סָגוּר	ḥurâšu sagru	
סם	šammu	(שומ')?
שֶׁלַג (אשלג)	ašlâku	כובס (שומ')
שֶׁשֶׁר	šaršarru	

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
4. דברי לבוש		
אַפֶּר (מלכים א כ, לה, מא)	epartu	לבוש; apâru = 'לכסות את הראש'
בוץ	bûṣu	
בָּרָמִים	birnu, burrumu	
חֶפֶשׁ (יחזקאל כז, כ)	ḥipšu	מין צמר
כתנת	akutânum, kutânum	אכדית קדומה
	kitû, פשתה	(שומ')
סדין	saddînu	(שומ')
5. מנהל ומשפט		
אָגֶרֶת	egertu	
אָשְׁכָר	iṣkaru	מנת עבודה, תשלום קבוע (שומ')
דָּבָה	dababtu, dibbu	דיבור
דִּין	dînu	
דִּין	dayyânu	
חִבְלָה	ḥebeltu	
טַעַם	ṭêmu	הבנה, סיבה, פקודה (תרגום שאילה)
טַפְסָר	ṭupšâru, ṭupšarru	(שומ')
רַב־מֶג	rab-mugi	
מָדָה (מס)	mandattu	(nadânu = לתת)
מַחֲוּז	maḥâzu	עיר
מַחִיר	maḥêru	
מַכְס	miksu	
מַכָּר	makâru	
מַלְצָר	maṣṣâru	מפקח
מְנֻזָּרִים	manzâzu (z?z)	ניצבים, שומרים
מַסְכָּן	muškênu	בעל דרגה חברתית נמוכה
מַשְׁטָר	mašṭâru	
נְדָנִים	nudunnû	
נַכְסִים	nîkâsu	חשבון (שומ')
סָגָן	šaknu	
סָפָר	šipru	מכתב
סָרִיס	ša-rêši	

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
עבוט	ebuṭtu	
פָּחָה (מילה מאוחרת, דרך הארמית?)	ša paḥāti, bel piḥāti	
פִּלְגוֹת	puluggu	
פֶּלֶךְ (מחוז)	pelku	
פִּקְדוֹן	puqudd(î)u	
פֶּרֶק	perku	
מִרְבִּית, תְּרִבִּית	rebbāti, rebūti (rb?)	(רבע)
שוטר	šāṭiru	
שֵׁלֶט, שֵׁלֶטוֹן, שְׁלִיט	šalātu	
שְׁלֻמוֹנִים	šulmānu	
שֶׁסָה (הושע יג, טו)	šasû	צעק, תבע
שִׁרְבִּיט	šabbītu	
תִּרְגָּם	targumānu	
תִּרְתָּן (במגילת ישעיהו א: תורתן)	turtānu	(שומ')
6. דת וכישוף		
אֵטִים	eṭemmu (יחיד)	רוח רפאים (שומ')
אֶשֶׁף	âšipu	
כְּנָנִים	kawānu	
כָּסָא	kusê?u	צניף (של הירח)
כִּסְתוֹת	kasītu	קישור
כְּרֹב	kārebāti, kurebi	karābu = 'להתפלל'
כֶּשֶׁף וכו'	kaššapu	
מִזְלוֹת, מִזְרוֹת	mazzaltu (z?z)	
נִדְבָה	nindabu, nidbu	
סֶלַח	salāḥu	הִזָּה מִים (שומ')
פֶּרַכְת	parakku	תא (שומ')
פֶּשֶׁר	pišīru	
שְׁגִיּוֹן	šegû (šg?)	(שגע)
שֶׁד	šedu	
שׁוּפָר	s/šapparu	עז הבר (שומ')
7. סיפורי הבריאה והמבול		
אֵד	edû	שיטפון, חשרת מים (שומ')
מִבּוּל	biblu, bibbûlu, bubbulu (wbl)	
עֵדֵן	(?) edinu	ערבה (שומ')

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
8. שונות		
אשפה	išpatu	(שומ')
כרה	keretû	
כרה (הזמין)	karû	
למד	lamâdu	
למד	lummudu	
תלמיד	tilmêdu	
סנורים	šunwuru (n?r)	לתת אור
פור	pûru (p?r)	
פנג	pannigu	
שלשם	šalšûmi (ina šalše ûme)	תוך שלושה ימים
תל	tellu	(שומ')
תרבות	tarbûtu	בגרות

ב. אוגריתית ופיניקית

ודאי שקיבלה העברית מילים הרבה מן הדיאלקטים השמיים הצפוניים-מערביים, שדובריהם היו בעלי תרבות חומרית גבוהה, אך בגלל קרבתן הרבה אל העברית אין להבחין בהן. בגלל הופעת הדל"ת כהשתקפות של ד' פרוטו-שמית (שלא כמעט העברי לז"ן) יש הרואים את הצורות חידה, שחד (מהשורש אח"ד = אח"ז) כאוגריתיות, אך ד מקבילה לפרקים ל-ד' פרוטו-שמית גם במילים עבריות מקוריות. מן האוגריתית או הכנענית הצפונית ייתכן כי שאולים גם השמות מספוא, שביס (באוגריתית שפש = שמש), שָדָה (באוגריתית שת = גברת).

ג. ארמית

יש להבחין מבחינה מתודית בין מילים ארמיות הבאות בספרים שנתחברו לפני חורבן בית ראשון לבין המילים הבאות בספרים מאוחרים. אין כל ספק שלאחר החורבן שאלה העברית מן הארמית הרבה, שכן במשך מאות שנים שימשה הארמית הממלכתית לשון מנהל בארץ, ודיאלקטים שונים של הארמית המדוברת רווחו בפייהם של היהודים ושל העמים שמסביב. מן התקופה הזאת (בכללה ישעיהו השני ויחזקאל) יש לציין את המילים הללו: אבדן, אגף, פָאָחד, אָלו, אנ"ס (קל), בד"ק (קל), בח"ר (קל; = בדק), בנין, גומץ, דח"פ (קל, נפעל), הִיף, וש"ט (הפעיל), וְויות, חוב, טל"ל (פיעל), פָבר, מכמנים, כפור (=גביע), מְכַרְבֵּל, כש"ר (קל, הפעיל), כְּשֹרֹן, פְתָב, לע"ב (הפעיל), מדע, מל"כ (נפעל), נזק, סכ"נ (נפעל), עָבֵד, עבדות, עש"ת (התפעל), צפיר, (מ)קצת, רְבו(א), רש"מ (קל), תק"נ (קל, פיעל), תקיף, תִקָף. בעיית המילים השאולות מן הארמית הבאות בכתבים מתקופת בית ראשון היא אחת הקשות בכל תולדות הלשון העברית. במאה שעברה סברו מכמה טעמים שמילים

עבריות רבות מוצאן מן הארמית. אולם קשה מאוד לקבוע במילים הנמצאות גם בעברית וגם בארמית אם הן הגיעו לשתי הלשונות הללו (שהיו שכנות במשך מאות בשנים) מאִמֶן השמית או השמית הצפונית-מערבית המשותפת, אם הן שאולות בארמית מן העברית או מן הכנענית שלפני העברית, או אם מוצאן הראשון מן הארמית. יש לשער שהעברית הצפונית הייתה מבחינות מסוימות מקורבת לארמית יותר מן העברית המקראית היהודאית. דווקא בשירת דבורה באות כמה מילים שצורתן הפונטית ארמית (תָּנָה, עֲמָמִים, מַחֵק, פֶּרַע?), ומילים כאלה באות בשיר השירים (נטר, פְּרוֹת, שִׁלְהֵבַת, אִיכָה, שִׁלְמָה). אין לראות בהן מילים שאולות אלא צורות דיאלקטיות. אבל המילים טַעַן (=העמִיס, בראשית מה, יז), עָר (שמואל א כח, טז), עֵתֶרֶת (ירמיהו לג, ו) הן מילים שאולות בהקשר שהן באות בו, אך אפשר שאינן שאולות מן הארמית, אלא מאותם דיאלקטים עבריים צפוניים.

עניין לעצמו הן המילים הארמיות שבספר איוב. אפילו לא נקבל את דעתו של טור-סיני שלשון ספר איוב היא ארמית מעיקרה, יש להודות שאין למדוד אותה לפי מידות העברית. על כן אין לראות באותן מילים ארמיות מילים שאולות לעברית בכללה, אפילו הן שאולות ללשון המונחת ביסוד ספר איוב.

כמה מילים שמוצאן אולי מן הארמית באות בספרי אמ"ת, שיש המקדימים ויש המאחרים את זמן חיבורם, או בספרים שזמן חיבורם אחר שיבת ציון. לפי ההשקפות השונות על טיב לשונן של הפרשיות השונות שבספרי אמ"ת, נראה במילים הללו סימנים לזמן מאוחר, או נבקש לבאר אותן שלא בדרך השאילה מן הארמית. מהן יש להזכיר את: אכ"פ, גף, דח"י, יא"ב (קל), כנ"ס (קל, פיעל), מנ"י (פיעל), פו"ק (הפעיל; = הוציא), קט"ל (קל), רַבַּת.

הארמית הייתה הצינור שדרכו אל העברית מילים מן האכדית (כגון בירה), ואולי גם מלשונות אחרות.

ד. ערבית צפונית ודרומית

הדעת נותנת שסחר השיירות מדרום ערב, קיום מושבות מעוניות ממזרח למפרץ אילת והמגע והמשא עם נוודים ערבים בשוליו הדרומיים והמזרחיים של שטח המחיה הישראלי - כל אלה הביאו לעברית מילים מלשונות חצי-האי. אמנם, בימי המקרא לא הייתה עדיין הערבית הקלסית; בצפון הארץ דיברו שפות פרוטו-ערביות (דדנית, לחיאנית ות'מודית), ובדרומה דיברו כמה לשונות דרום-ערביות שלמעשה אינן שייכות לערבית אלא לענף אחר. מחמת מיעוט ידיעתנו בשפות הפרוטו-ערביות קשה להכיר אם לפנינו מילים שאולות ואילו הן, בפרט שמסתבר כי בשעת השאילה הותאמו הפונמות הערביות למעטקי ההגה הטיפוסיים לעברית: המילה שוּעַל - תנועותיה מעידות עליה שמוצאה מן הערבית (לו הייתה עברית היה ניקודה שְׁעוּל), אלא שבמקום ת' ערבית באה כאן שי"ן. שְׁרוּתִיךָ, מַעֲרִיבְךָ (יחזקאל כז, כה; ועוד) הן מילים דרום-ערביות, אך ספק אם הן שאולות ממש, או שהן באות לתאר את דיבורם

של הסוחרים הזרים. גם שְׁהָרָנִים וְעֶנְקוֹת באים כשמות ערביים לעדיים של מדיינים (שופטים ח, כו), אך הם מצויים גם במקומות אחרים במקרא, ומכאן שנקלטו בלשון. גם שתי המילים עֶכְבֵּר (בערבית اكبر = 'גדול מאוד' - לשון סגי נהור), עֶמְלִין (על פי תיקון של פרלס בתהלים עד, יד) = 'חיית ים', אולי כריש (בערבית املص = 'חלקלק', נאמר על דגים וגם שם לחיית ים מסוימת: sea-turtle) - אולי שאולות הן מניב ערבי, שכן מצינו את השינוי מאל"ף לעי"ן בניבים ערביים שבסביבת הים הפרסי (וכנראה גם באחד השבטים הערביים שהתיישבו בארץ-ישראל). בספר איוב מצאו מילים ערביות רבות; אפילו נסכים לדעה זו, אין לראות בהן מילים שאולות, אלא מילים של דיאלקט שולי.

2. מילים שאולות משפות אפריקה

מצרית

המצרית קרובה לשפות השמיות קרבת משפחה, ועל כן יש כמה מילים שספק אם הן שאולות מן המצרית או בעלות מוצא משותף, ויש מילים שלא ברור אם גם המצרית לא שאלה אותן מן האכדית או מדיאלקט שמי צפוני-מערבי. מילים מצריות רבות מצא א"ש יהודה בסיפורי יוסף ומשה, אך דעתו לא נתקבלה על אנשי המדע.

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
1. עניינים מצריים		
אחו	אַחִי, אֵיח	מִין צֶמַח הגדל בביצות
גמא	קמא	
יאר	יתרו, אחר כך: ירו	
סוף	ת'ופ' (')	
עֲרוֹת	ערו	
פרעה	פר-עא	
שיחור	ש־חר	אגם האל חר
2. טכניקה		
בִּתְּן	בח'נ	מבצר
חשב	חסב	
מזח (לספינות)	מצח	עיבד עצים, בנה ספינות
צי	צאי	שט בספינה (פועל); מִין ספינה (שם עצם)
שכיות	סכתי	סירה
3. כלים		
אח	עֵח	
דוד	דדת	קערה

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
חותם	ח'תם	
טבעת	צבעת	חותם
טנא	דנית	
פח (לציד)	פח'א	
פח (של מתכת)	פח'א	
פך	פגא	
קלחת	קרחת	
קסת	גסתי	
תבה	צבאת	
4. מידות		
איפה	אֶפֶת	
הין	הנו	
זרת	צרת	
קב	קבי	
5. חומרי מסחר וחיות יבוא		
אחלמה	ח'נמת	
(אבן) בחן	בח'נ, בח'נ	
הבנים	הבני	
חשמנים	חשמנ	ברונזה
נפך	מפכאת	
נָתַר	נת'רי	
שטה	שנצת	
שיש, שש	שס	
6. דברי לבוש		
אבנט	בנד	עטף, הלביש
אָטון	אֶדמי	
מזח	מצח	
פאר	פִּיר	
שש	שס	
7. דת (שתי המילים מוטלות בספק)		
טמא	דמי	נגע ב', דבק ב' (בערבית מצרית טמא = יוון הגילוס)
תועבה	ת- (תווית היידוע) + ועב	טהור

המילה שבמקרא	המילה הזרה	הוראת המילה במקורה
8. שונות		
חנית	חנית	
מרח	מרחת	שמן משחה (שורש ור"ח)
סַאפָּאָה (ישעיהו כז, ח)	סאסא	החזר לאחר בכוח, גרש, דחה
סֶלֶעַם	שנחמ	
פֶּסֶת (־בר)	פסשת	חלק
שושן	שֶׁשֶׁן	

3. מילים שאולות משפות אסיה שאינן שמיות

א. שפות אסייניות (לא הודו־אירופיות) באסיה הקטנה
מכאן הגיעו כמה מילים נודדות, הנמצאות גם בשמית (ובפרט בשמית הצפונית־מערבית) וגם בשפות אירופיות, בייחוד ביוונית. מקצת ממילים אלו - אפשר שמוצאן מכרתים או ממקום ים־תיכוני אחר. כל עניינו של "יסוד ים־תיכוני" זה שנוי במחלוקת.

המילה העברית	צורתה בלשונות זרות
אגוז	ארמנית engoiz; רומית nux
אזוב	יוונית ὕσσωπος (מקור הצמח בקליקיה)
יין	לווית (?) wiyana; יוונית קדומה Foivos
יִשְׁפָּה	יוונית ἱασπις
כד	מיקנית ka-ti; יוונית κάδος
כִּדְכֹד (צ"ל כרכד)	יוונית καρχηδών
כפר (צמח)	κύπρος
כלוב	יוונית מאוחרת κλωβός רומית corbis (=סל)
לביא	מיקנית re-wo; יוונית קדומה λῆς, λέων, lewōn
מלט	יוונית μάλθα (=תערובת של דונג וזפת למריחת אניות)
ספל	יוונית σίφνις, σιτύνη (=קערה לקמח)
פז	השווה ליוונית τόπαζος (ביוונית גם 'אבן הזהב')
שכין, סכין	יוונית σκίνη (=חרב; רק במילון של הסיכיוס)
שק	יוונית σάκκος (אצל הרודוטוס 'בד גס')
שמיר	יוונית σμύρις (=צור הלוטשים; שמיר בלשון ימינו)
שקמים	יוונית σκύμπος, σκύμινος

יש החושבים כי מן השפות האסייניות באות גם המילים ברזל ועופרת (בארמית: אבר), אלא שעד כה לא נתבררו המקבילות שלהן, ואפשר שמוצאן מן השומרית או משפה מזרחית מן השומרית.

ב. חורית

אם כי הדעת נותנת שמהעם החורי, שמרכזו היה בצפון ושלוחותיו בארץ, שאלה העברית מילים, ידועה לנו בוודאות רק מילה עברית אחת הבאה מן החורית: שריון/סריון = šarianni. מילים ספק חוריות הן אלוף, יצוע (w/yiṣṣa באללח). לדעת ' לוי שאלה העברית מן החורית מילים הרבה.

4. מילים שאולות משפות הודו-אירופיות

א. חתית

לעניין מילים שאולות, אין להפריד בין החתית, הלווית והחתית הכתובה בהירוגליפים (שהייתה קיימת בצפון סוריה עוד בימי הבית הראשון). ואלו הן המילים אשר חוקרים טענו שנשאלו מן החתית:

ארגמן arkamma(n) = 'מס' (ההנחה היא שהארגמן היה חלק חשוב מהמס הסורי לממלכת החתים). לפי טור-סיני, גם רקמה שאולה מאותה מילה חתית.

כובע kupahji

ספסגים (תיקון במקום "כסף" zapzagai

סיגים, "משלי כו, כג)

שליש šalliš (צורת הנומינטיב) = 'אדם גדול'

תרגם tarkummai = 'להכריז, לפרש, לתרגם'

אין כל ההצעות האלה ודאיות, ויש להוסיף עליהן.

ב. יוונית

תחילה סברו שיש במקרא ארבע מילים יווניות; שתיים בחלק הארמי של דניאל - סומפונייה συμφωνία, פסנתרין ψαλτήριον - ושתיים בשיר השירים - אפריון φορεῖον, תלפיות τηλωπίς. במילים יווניות אלו ראו סימן לכך ששני הספרים מאוחרים הם, היינו מן התקופה ההלניסטית. אבל משנתפנחו הכתובות המיקניות ונתברר שלשונן יוונית, נשתנתה הדעה: דוברי יוונית היו בקרבת ארץ-ישראל מאז המאה החמש-עשרה לפסה"נ, ומפני שהיו להם קשרים אמיצים עם התרבות הכרתית, וזו היו לה קשרים עם ארץ-ישראל, קרוב הדבר שמילים יווניות נכנסו לעברית בדרך המסחר עוד לפני ההתנחלות. אין כמובן להטיל ספק במוצאן היווני של שתי המילים בדניאל; אשר למילים בשיר השירים, יש ספקות כיוון שהמשמעות

היוצאת מן המקור היווני המשווער אינה ההולמת ביותר. אך עצם שאילתן מן היוונית אפשרית, גם אם נאמר ששיר השירים נתחבר בימי בית ראשון. מילים אחרות:

לשכה/נשכה	(השינוי ל/נ מעיד על מעבר דרך קפריסין) λέσχη
מִכְרָה	μάχαιρα
סָגוּר (תהלים לה, ג)	σάγαις (מילה סקיתית)
שתי	ἰστός

ג. פרסית

עניין המילים הבאות מן הפרסית ברור מכולם. אין ספק במילים הפרסיות (הללו נשאלו בתחילת ימי בית שני, כנראה דרך הארמית הממלכתית), למעט המילה זמן; יש אומרים שהיא באה מן הפרסית jamana, ויש אומרים שמן האכדית simānu = 'מתאים'.

אחשתרנים	hšatra-ana-
אֶפְדָן	apadāna-
גזבר	*ganza-bara-
גנון	*ganzak פהלוי
גנים	פהלוי גנו
דת	data-
נשתן	*ništāvana-
פלדה (אם אכן באה מילה פרסית חדשה pūlād	
זו במקרא)	
פרברים/פרנים	אווסטית pairi-vāra-; פרסית חדשה parvāra
פרדס	אווסטית pairi-daêza-
פרתמים	fratama- = 'אציל'
פתבג	pati-baga-
פתגם	פהלוי פתגאם
פתשגן	pati-čayana- = 'העתק מושלם'
תרשתא	taršta

מילים פרסיות אחרות באות בארמית המקראית.

ד. הודית

המילים שהגיעו מכאן הן מסוג המילים הנודדות. אף שרובן נמצאות בסנסקריט, ידוע כי מקצתן נשאלו לשם משפות הודיות אחרות, ואפשר שלא באו לעברית דרך הסנסקריט. דעה מעניינת ביותר היא שהמילה סוס יש לגזרה מן הסנסקריט śīśu = 'צעיר', והיא מן המילים ההודו־אריות ממקצוע ההתעסקות בסוסים שחדרו למזרח

הקרוב באמצעות שכבת האצילים שבעם החורי; אך אפשר שהיא שאולה מן החתית או שמוצאה שמי.
המילים ההודיות מובאות כאן כצורתן בסנסקריט, אם כי אפשר שנשאלו משפות פֶּרְקֵרְטיות (כלומר שפות מאוחרות לסנסקריט):

aguru-	אהלים/ות
nâga- = 'עופרת' או 'בדיל'; ארמנית anag	אֶנֶךְ
pâtîra	בדיל
marakata-	ברקת
kimnara-; שאולה מטלוגו	כְּנוֹר
kunkuma; השווה פרסית kurkum	כרכום
kârpâsa- = 'כותנה'	כרפס (הבד)
nidhâna- = 'מכיל'	נֶדֶן (של חרב)
nalada; השווה פרסית nardîn	נֶרֶד
śanipriya-	ספיר
pîta- = 'טופז'	פטדה